

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека
Відділ наукової інформації та бібліографії

Серія «Слово за Україну: борці за
незалежність України XX ст.»

Мандрівник між двома світами

*Бібліографічний список літератури
до 120-річчя від дня народження*

Юрія Клена

Хмельницький
2026

Юрій Клен – один із українських неокласиків, який став живим мостом між репресованими митцями та творцями-діаспорянами. Він непересічна постать у нашій літературі, один із символів українського Відродження. Хоча за походженням він був німець – Освальд-Еккард Бурггардт – усе життя вважав себе українцем.

Майбутній поет народився в селі Сербинівці (нині Жмеринський район, що на Вінниччині) 4 жовтня 1891 року. Дід майбутнього поета був вихідцем із пруського Зольдіну (сьогодні є місто Мислібуж, розташований на північному заході Польщі), тому вдома розмовляли німецькою. Бурггардти часто змінювали місце проживання, й хлопець здобував освіту то у Воронівці, то в містечку Славуті. Коли Освальду виповнилося 20 – він вступив на романо-германський відділ філологічного факультету Київського Університету святого Володимира, де здобув ґрунтовну освіту.

Коли розпочалася Перша світова Бурггардта через німецьке підданство вислали на Кольський півострів. Про це він писав:

«Чотири роки відірваний ти від культурного життя. Чотири роки серед сніжних полів, дрімливих ялинових, з білими літніми ночами й довгими зимовими, в яких тремтіли миготливі блиски північного сяйва».

Повернувшись до Києва в 1918 році, Освальд нарешті закінчив університет і став аспірантом дослідного інституту Української Академії наук. Водночас працював викладачем у Баришівському технікумі. Там разом із ним співпрацював Микола Зеров. Саме завдяки йому, Бурггардт змінив ставлення до української поезії. Раніше вона здавалася йому не перспективною, тому перші твори він писав німецькою. У 20-ті роки розкрилися ті особливості його манери письма, що зближували Юрія Клена з неокласиками: досконале володіння мистецькою формою, своєрідний панестетизм. Зануївшись у чудодійне та багатогранне українське слово, він до кінця життя писав українською.

У ті буремні часи по всій території України раз у раз вибухали селянські повстання, які жорстоко придушувалися тодішньою владою. Першими «до стінки» потрапили представники інтелігенції – Грицько Чупринка, Олександр Мурашко, Лев Смиренко й Микола Леонтович.

У 1921-му заґратували й Освальда, його схопили прямо на вулиці під час прогулянки. Перевернули всю квартиру, шукали якісь документи, зброю, допитували. Бурггардт ніяк не міг второпати, що від нього хочуть. Згодом з'ясувалося, що в Баришівці готувалися до заколоту, але хтось зрадив і доніс на повстанців. Тому вся українська еліта опинилася в тюрмі.

Лише за місяць, після втручання журналіста й громадського діяча Володимира Короленка, Освальда відпустили.

Але з того часу посилювався тиск на українських митців – Драй-Хмару постійно цькували, Микола Зеров перебував на допитах, Максима Рильського заарештували. Всі друзі, зрештою, опинялися в червоних лапах енкаведистів.

«Коли в 1931 році на деякий час заарештовано Рильського, я відчув, що коло звужується, що готується новий похід проти інтелігенції, і грозова хмара не мине на цей раз неокласиків», – написав Клен.

Ці репресії змусили Бурггардта емігрувати до Німеччини. Тут він остаточно усвідомив себе українським поетом. Твори – «Прокляті роки», «Попіл імперій», збірка «Каравели» – він присвятив своїм друзям. Майже всі його вірші пронизувала туга за Батьківщиною:

Ти втратив все, лише зірчаєте небо, І де б ти не блукав, у кожному краї
Мов плахту дорогу в дорогу взяв. Той самий напинається намет.

А що тобі бездомному ще треба? О, скрізь під рідним небом спочиває
Вже у дитинстві в ньому ти втопав. Жебрак, мандрівник, лицар і поет.

Вірші поета стали з'являтися на сторінках журналу «Вісник» у Львові. Центральною темою його творів стало трагічне знищення української культури.

Окрім віршів, Юрій Клен написав декілька літературознавчих праць, серед яких дослідження української літератури в діаспорі.

Із початком Другої світової поет працював німецьким перекладачем й потрапив до України. Тут він на власні очі побачив усі страхоты того періоду. Перебуваючи в Полтаві, він потрапив у ту ж саму камеру, де місяць просидів сам у 1921-му. Стіни каземату були покриті написами, що «залишили люди, які тут добували години свого життя перед розстрілом, і ми читали ті їхні останні слова, з якими вони зверталися до світу».

Взимку 1942-го машина з перекладачем застрягла в сніговому заметі, тому Юрій пішки пробивався через кучугури й зрештою зліг із плевритом. Його відправили лікуватися до Німеччини, де й встановили новий діагноз – рак шлунку. За станом здоров'я комісували зі служби.

У 1943 році Юрій Клен викладав в Українському вільному університеті в Празі. Але після закриття кордону з Німеччиною, поет разом із дружиною та дітьми перебрався до австрійського Інсбрука.

На одному з виступів у Таборі переміщених осіб Юрій Клен зустрівся із Наталкою Полонською-Василенко. Історикиня так описала цю зустріч:

«Читав тихим, наче приглушеним голосом, але по-особливому, індивідуально, властиво тільки йому, без афектації, не підносячи голосу, він вкладав у кожне слово стільки почуття і так викарбовував його, що навіть тепер, коли я сама для себе читаю «Попіл імперій», я мимо волі надаю кожному рядкові тон, у якому читав його Юрій Клен».

Але ще тоді, авторка відмітила, що поет мав дуже хворобливий вигляд і постійно кашляв. Згодом ця застуда, через ослаблений імунітет, переросла в запалення легенів, яке й звело в могилу Юрія Клена.

Помер поет 30 жовтня 1947 року в Аугсбурзі.

Матеріали взято з ресурсів:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Юрій_Клен;

<https://uain.press/blogs/yurij-klen-zhittya-yak-dim-jogo-ruka-ne-vlovit-1104450>

Твори Ю. Клена у фондах Хмельницької ОУНБ

М1052-3

84(4УКР)6

К48

Твори. Т. 3 / Ю. Клен; за ред. Є. Ф. Маланюка. - Торонто :
Фундація ім. Юрія Клена, 1960. - 217 с.

M1052-4
84(4УКР)6
К48
M874-2
83.3(4УКР)6
У45

Твори. Т. 4 / Ю. Клен; за ред. Є. Ф. Маланюка. - Торонто :
Фундація ім. Юрія Клена, 1960. - 408 с.

[Твори] // Українське слово: хрестоматія української
літератури та літературної критики ХХ століття: В 4-х кн.:
навч. посіб. / упоряд. В. Яременко. – Київ, 2001. – Кн. 2. – С.
67-94.

A16995
84(2=Укр)6
К48

Вибране. – Київ, 1991. – 460.

Б46104
84(4Укр)6
П79

Медальйон // Проза Мистецького Українського Руху:
тексти та інтерпретації.- Київ, 2013.- С. 205-211.

Б46104
84(4Укр)6
П79

Яблука // Проза Мистецького Українського Руху: тексти та
інтерпретації.- Київ, 2013.- С. 212-225.

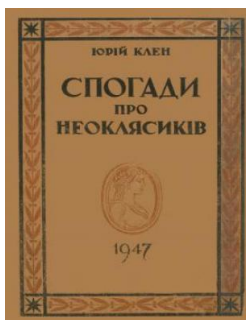
Б43294
84(4Укр)
С79

Синові // Степова пектораль: поетич. антол. від Т. Г.
Шевченка до наших днів. - 2011. - С. 75

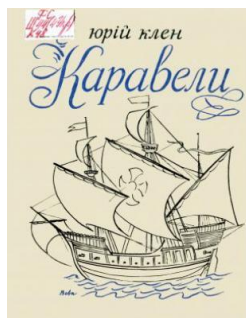
В6044-1
91.9:
83.3(4УКР)
П99

Провесна // П'ядик Ю. В. Українська поезія кінця ХІХ-
середини ХХ ст.: бібліографія. Антологія. – Київ, 2010. – Т. 1 :
А - В – С. 501.

Електронні копії видань творів Ю. Клена

Спогади про неокласиків [Електронний ресурс] / Юрій
Клен. — Мюнхен : Накладом Укр. вид. спілки в Мюнхені,
1947. — Електрон. копія текст. даних. — Режим доступу:
<https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=7595>. — Дата перегляду:
28.09.2026.

Каравели [Електронний ресурс] / Юрій Клен. — Прага :
Вид-во Юрія Тищенка, 1943. — Електрон. копія текст. даних. —
Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=11956>. —
Дата перегляду: 28.09.2026.

Прокляті роки [Електронний ресурс] / Юрій Клен. — Львів : Друк. Медичний — Тиктор, 1937. — Електрон. копія текст. даних. — Режим доступу: <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=12214>. — Дата перегляду: 28.09.2026.

Повні тексти творів автора [Електронний ресурс] / Ю. Клен // Osvita.ua. — Електрон. копія текст. даних. — Режим доступу: https://osvita.ua/school/literature/tag-klen_yurii/. — Дата перегляду: 28.09.2026.

Література про Юрія Клена у фондах Хмельницької ОУНБ

- П1234-3(2016)
83.3(Укр)
Ф54
Руснак І. До питання про місце народження Юрія Клена (Освальда Бурггардта) // Філологічний дискурс. — Хмельницький, 2016. - № 3. — С. 138-146.
- Б47980
83.3(4УКР)
С17
Бургардт Освальд Федорович (Юрій Клен) // Самі про себе: Автобіографії українських митців 1920-х років / упоряд. Р. В. Мовчан. — Київ : КЛІО, 2015. — С. 64-65.
- Б47769
83.3(4Укр)
С43
Скляренко В. Юрій Клен (псевдонім Освальда Бурггардта, 1891-1947) // Скляренко В. Літературна Україна. — Харків, 2015. — С. 202-204.
- Б43785
83.3(4Укр)
С47
Слабошпицький М. Профіль з «Грона п'ятірного. Юрій Клен» // Слабошпицький М. 25 українських поетів у вигнанні. — Київ, 2012. — С. 7-47.
- В6044-1
91.9:
83.3(4УКР)
П99
Бур(х)гардт Освальд Федорович // П'ядик Ю. В. Українська поезія кінця ХІХ-середини ХХ ст.: бібліографія. Антологія. — Київ, 2010. — Т. 1 : А - В — С. 481-501.
- Б44683
83.3(Укр)
Н40
Неврий М. Що сказати про Бурггардта-Клена як людину? // Неврий М. Минуле й сучасне. — Київ, 2009. — С. 723-726.
- Б44681-1
83.3(4УКР)6
К72
Костюк, Григорій Олександрович. Аркадій Любченко і Юрій Клен // Зустрічі і прощання : спогади у 2 кн. / Г. О. Костюк. — Київ : Смолоскип, 2008. — Кн. 2. — С. 147-154.
- Б39071
63.3(4)
3-90
Миронець Н. Освальд Бурггардт (Юрій Клен) // Зрослись душею, сплелись корінням. — Київ, 2008. — С. 152-159.
- Б42580
63.1(4Укр)
М64
Україна в житті та творчості Освальда Бурггардта (Юрія Клена) // Миронець Н. Джерела історичної пам'яті. — Київ, 2008. — С. 300-312.

- M948-4
63.3(4УКР)
Е64 Білокінь С. Клен Юрій // Енциклопедія історії України. – Київ, 2007. – Т. 4 : Ка-Ком. – С. 346-347.
- A32423
83.3(4Укр)6
Б51 Бернадська Н. «Сковорода» [Ю. Клен] // Бернадська Н. Українська література ХХ століття. – Київ, 2006. – С. 100-102.
- A32423
83.3(4Укр)6
Б51 Бернадська Н. «Беатріче» [Ю. Клен] // Бернадська Н. Українська література ХХ століття. – Київ, 2006. – С. 102-103.
- A32423
83.3(4Укр)6
Б51 Бернадська Н. «Терцини» [Ю. Клен] // Бернадська Н. Українська література ХХ століття. – Київ, 2006. – С. 103-105.
- A47593
94(477)
Т56 Томків В. Українська душа німця Освальда Бургардта : [Юрій Клен] // Та найбільше любив Україну... : вибрані нариси, есеї та ст. - Гадяч : Гадяч, 2004. - С. 280-282. .
- A30679
83.3(4Укр)6я729
Б51 Бернадська Н. Юрій Клен (1891-1947): (Освальд Бургардт) // Бернадська Н. Українська література ХХ століття. – Київ, 2002. С. 96-101.
- M874-2
83.3(4УКР)6
У45 Юрій Клен // Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: В 4-х кн.: навч. посіб. / упоряд. В. Яременко. – Київ, 2001. – Кн. 2. – С. 66-67.
- Б28823-1
83.3(4Укр)
І-90 Ковалів Ю. Юрій Клен (Освальд Бургардт) (1891-1947) // Історія української літератури ХХ століття : підручник. У 2 кн. Кн.1: Перша половина ХХ ст. – Київ, 1998. – С. 169-172.
- Б28520
83.3(4Укр)
М18 Маланюк Є. Юрій Клен // Маланюк Є. Книга спостережень: статті про літературу. – Київ, 1997. – С. 287-298.
- Б24678-1
83.3(4Укр)
У-45 Орест М. Заповіти Ю. Клена // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 3-х кн. / уклад. В. Яременко. – Київ, 1994. – Кн. 1. – С. 597-605.
- Б24678-1
83.3(4Укр)
У-45 Чижевський Д. Юрій Клен, вчений та людина: із спогадів. Написано 1949 // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 3-х кн. / уклад. В. Яременко. – Київ, 1994. – Кн. 1. – С. 613-622.

Кравець Я. «Об'єднані Жанною д'Арк» : Леся Українка та Юрій Клен на сторінках ліонського бюлетня «Приятелі Жанни д'Арк» (грудень, 2021) // Всесвіт. - 2023. - N 9/12. - С. 312-315

Сусугурова С. Юрій Клен - український поет, перекладач, літературний

критик // Життя Старокостянтинівщини. - 2021. - N 81/82. - С. 5.

Козак С. Юрій Клен і його «Літаври» // Літературна Україна. - 2020. - N 7/8. - С. 14.

Надуваний, П. «Тобі, праматір, шлю привіт, що час їх порохом укриє...» // Подільські вісті. - 2017. - N 146/147. - С. 3

Гаврилюк М. Словотворчість Юрія Клена // Дивослово. – 2013. – № 2. – С. 30-32.

Небитович І. «Жебрак, мандрівник, лицар і поет...» // Літ. Україна. – 2013. – 8 серп. – С. 12.

Базилевський В. Приборкання хаосу: Юрій Клен (1891-1947) // Слово Просвіти. – 2012. – № 11. – С. 8-9.

Сабат Г. Німецький утопічний роман у генологічній інтерпретації Юрія Клена // Слово і час. – 2012. – № 7. – С. 39-44.

Дзюба І. Юрій Клен – «неокласик» чи «постнеокласик»? // Сучасність. – 2009. – № 8. – С. 79-101.

Бійчук Г. Один із грона неокласиків. Вивчення творчості Ю. Клена в школі // Укр. мова й літ. в загальноосвіт. школі. – 2001. – № 1. – С. 7-11.

Борецький Л. Порятунки від зла для всього людства : Біблійні образи в поезії Ю. Клена // Укр. мова й літ. в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – № 3. – С. 63-69.

Хропко П. Український неокласицизм, орієнтація на тисячолітній розвиток європейської культури // Укр. мова й літ. в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2000. – № 3. – С. 37-46.

Борецький Л. Мандруючи трагічною історією України: традиції І. Котляревського в поемі Ю. Клена // Укр. мова й літ. в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 1999. – № 3. – С. 47-50.

Богач М. «Навіщо нам кохати жінку» [Ю. Клен] // Слово і час. – 1998. – № 3. – С. 35-39.

*Підготувала Лариса Іванова,
провідний бібліограф відділу наукової
інформації та бібліографії Хмельницької ОУНБ*